

## بررسی ارتباط بین مولفه‌های هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان

\* مهدی جعفری: دانشجوی کارشناسی ارشد اپیدمیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران (\* نویسنده مسئول). Mahdi.jafare@yahoo.com  
 فروغ احمدزاده: دانشجوی کارشناسی رادیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران. frooqahmadzade@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۲/۲/۲۹ تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۰/۲۱

## چکیده

**زمینه و هدف:** امروزه هوش هیجانی به عنوان یک موضوع جدید در حوزه روان شناسی مورد توجه قرار گرفته است. مطالعاتی که در این زمینه انجام شده است، مبین نقش هوش هیجانی و مولفه های آن در جنبه های مختلف زندگی فرد همچون پیشرفت تحصیلی، ازدواج، شغل و روابط اجتماعی می باشد. زندگی تحصیلی، یکی از مهمترین ابعاد زندگی اشخاص است که بر سایر ابعاد زندگی تاثیر فراوان دارد در این بین یکی از مسایل و مشکلات اساسی زندگی تحصیلی افراد و نظام آموزشی هر کشور، مساله افت تحصیلی و پایین بودن سطح عملکرد تحصیلی دانش آموزان و دانشجویان آن کشور است.

**روش کار:** پژوهش حاضر که با هدف بررسی رابطه بین مولفه های هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان انجام گرفته یک مطالعه توصیفی - مقطعی از نوع همبستگی می باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل ۱۲۶ دانشجوی دختر و ۹۵ دانشجوی پسر دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی بودند که به شیوه نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار تحقیق پرسشنامه بار-ان بود، این پرسشنامه استاندارد در ایران اعتبار سنجی شده و در مطالعات مختلف مورد استفاده قرار گرفته است. از معدل کل دانشجویان نیز به منظور اندازه گیری پیشرفت (عملکرد) تحصیلی استفاده شده است و همچنین برای تجزیه تحلیل داده ها از روشها و آزمون های آماری ضریب همبستگی دو دامنه پیرسون، تحلیل رگرسیون چند متغیره گام به گام، آزمون تی مستقل و کای دو استفاده شده است.

**یافته ها:** یافته های این پژوهش نشان داد که میانگین سنی افراد شرکت کننده در مطالعه  $22.42 \pm 22.43$  است، با توجه به میزان همبستگی  $r = 0.478$  میان هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت و معنی داری وجود دارد. همچنین بطور کلی بین جنسیت و هوش هیجانی رابطه معنی داری بدست نیامد ( $p < 0.07$ ). اما نتایج رگرسیون چند متغیره گام به گام نشان داد که سه مولفه ی هوش هیجانی: قاطعیت در سطح ( $p < 0.001$ )، خوش بینی در سطح ( $p < 0.001$ ) و خود آگاهی هیجانی در سطح ( $p < 0.015$ ) نقش پیش بینی کنندگی معنا داری در پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارند.

**نتیجه گیری:** پژوهش حاضر نشان داد که بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی ارتباط معنا داری وجود دارد، بنابراین به منظور رسیدن به سطح بالایی از مهارت های تحصیلی، علاوه بر توانایی های شناختی کلی، فرد باید به رشد مناسب در جنبه هایی همچون کنترل هیجانات و عواطف دست یابد، به معنای دیگر دانشجویان بدون دستیابی به این مولفه ها که هوش هیجانی را می سازند قادر به یادگیری مناسب و مهمتر از آن به کارگیری بهینه موضوعات درسی نخواهند بود.

کلیدواژه ها: هوش هیجانی، پیشرفت تحصیلی، دانشجویان

## مقدمه

مثل برانگیختن خود، مقاومت در مواجهه با ناکامی ها، کنترل تکانه ها و به تاخیر انداختن خوشی ها، تنظیم خلق و خوی، همدلی کردن و امیدوار بودن تعریف می شود (۲). مهارت ها و توانایی های هیجانی و اجتماعی که تحت عنوان هوش هیجانی مشهورند از جمله پیش بینی کننده های قوی پیشرفت تحصیلی هستند (۳). اگر برای حل مسائل ریاضی یا فراگیری یک زبان، بهره هوشی پیش قدم است به طور یقین در زندگی اجتماعی، پرچم به دست هوش هیجانی داده می شود (۴). زندگی تحصیلی، یکی از مهم ترین ابعاد زندگی اشخاص است که بر سایر ابعاد

هوش یکی از مباحث اصلی و مهم روانشناسی را تشکیل می دهد. هوش هیجانی توانایی درک، توصیف، دریافت و کنترل هیجان هاست. هر شخصی با برخورداری از میزانی از هوش هیجانی (Emotional Intelligence) در مواجهه با وقایع مثبت و منفی زندگی به موضع گیری پرداخته و به سازش با آن ها می پردازد. انسان با برخورداری از هوش هیجانی به زندگی خود نظم و ثبات می بخشد. به طوری که اصولا باهوش هیجانی بالا، شخص وقایع منفی کمتری را در زندگی تجربه می کند (۱). هوش هیجانی شامل توانایی هایی

زندگی تاثیر فراوان دارد. در این بین یکی از مسائل و مشکلات اساسی زندگی افراد و نظام آموزشی هر کشور، افت تحصیلی و پایین بودن سطح عملکرد تحصیلی دانش آموزان و دانشجویان آن کشور است. این پدیده علاوه بر زیان های هنگفت اقتصادی، سلامت روانی فراگیرندگان را مخدوش می نماید. عوامل مختلفی بر عملکرد تحصیلی افراد تاثیر می گذارد که متخصصان تعلیم و تربیت آن ها را به چهار دسته عوامل فردی، آموزشگاهی، خانوادگی و اجتماعی تقسیم کرده اند که در بین عوامل فردی، یکی از عوامل تاثیر گذار بر عملکرد تحصیلی افراد، هوش و توانایی ذهنی او است (۵). از جمله مهمترین نگرانی های استادان و خانواده های دانشجویان، پیشرفت تحصیلی و جلوگیری از افت تحصیلی است. افت تحصیلی نقطه ی مقابل پیشرفت تحصیلی میباشد که تاثیر بسزایی در سرنوشت فرد و همچنین هزینه گزافی به خانواده و جامعه تحمیل می کند. در ایران، این امر از مهمترین مشکلات کنونی نظام آموزشی است و هرساله ده ها میلیارد از بودجه کشور را هدر میدهد و در نتیجه نیروهای بالقوه انسانی و سرمایه های اجتماعی بی ثمر می مانند، بنابراین توجه به عواملی که باعث پیشرفت تحصیلی و جلوگیری از افت آن میشود از اهمیت ویژه ای برخوردار است. یکی از عواملی که برخی تحقیقات به آن اشاره کرده اند هوش هیجانی است. هوش هیجانی به معنی ظرفیت ادراک، ابزار، شناخت، کاربرد و مدیریت هیجان ها در خود و دیگران است (۶). در برخی پژوهش ها هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت و با رفتارهای خلاف مقررات آموزشی مانند غیبت غیرمجاز و اخراج از کلاس، همبستگی منفی نشان داده اند (۷). یکی از دلایل اهمیت پرداختن به هوش هیجانی، این باور است که هوش هیجانی در برابر مفهوم سنتی "هوش بهر (Intelligence Quotient)"، پیش بینی کننده بهتری برای موفقیت های اجتماعی به شمار می رود، در بهترین حالت، هوش بهر حدود بیست درصد در پیش بینی موفقیت در زندگی نقش دارد. هرنشتاین و موری که در کتاب خود به نام منحنی

زندگی ای، ۳ اهمیت نخست را برای هوش قائل می شوند به این مطلب اذعان دارند. به اعتقاد آنان مجموعه ویژگی هایی که فرد در زندگی کسب می کند، پیوند میان نتایج آزمون و پیشرفت ها را تحت الشعاع خود قرار می دهند (۸). مطالعه عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی مسئله ای پیچیده ای است. چرا که آن یک عنصر چند بعدی است و به گونه ای بسیار ظریف به رشد جسمی، اجتماعی، شناختی و عاطفی دانش آموزان مربوط است و به مرور زمان مشخص شد که هر چند توانایی های ذهنی و شناختی تا اندازه ای با پیشرفت تحصیلی رابطه دارد و تا حدودی پیشرفت تحصیلی را پیش بینی می کند، اما تنها کلید موفقیت نیستند (۳). امروزه ارزیابی هوش هیجانی و بررسی تاثیر آن بر موفقیت تحصیلی از مهم ترین حوزه های تحقیق است و همواره این سوال مطرح است که دستیابی به این موفقیت نیازمند چه قابلیت هایی است؟ آیا فقط وجود یک ذهن قوی مساوی با موفقیت تحصیلی است؟ (۴). اهمیت این مبحث باعث شده است تا امروزه هوش هیجانی به اندازه هوش تحلیلی و شناختی اهمیت یابد و بتواند در پیش بینی موفقیت تحصیلی و شغلی افراد موثر باشد و نیز بیان کرده اند که هوش هیجانی، حتی بیشتر از هوش تحلیلی گر، پیش بینی کننده موفقیت در مدرسه، کار و محیط خانواده است (۲). بار-ان (Bar-on) فرض می کند که هوش هیجانی در اغلب اوقات، رشد می یابد و می توان آن را با استفاده از آموزش و برنامه ریزی گسترش داد، او معتقد است که افرادی که دارای هوش هیجانی بالا هستند، عموماً در برخورد با خواسته ها و فشارهای محیطی عملکرد موفقیت آمیزتری دارند (۵). صاحب نظران بسیاری مطالعات و تحقیقات زیادی را پیرامون هوش هیجانی انجام داده اند و نتیجه آن در مقالات و مجلات مشهور به صورت گزارش هایی درباره فعالیت های انجام شده زمینه هوش هیجانی ارائه داده اند، این امر بیان گر اهمیت هوش هیجانی در دنیای کنونی است (۶). بنابراین با توجه به موارد فوق الذکر و نیز اهمیت هوش هیجانی به عنوان یکی از مقوله های مورد بحث دنیای امروز در مورد تاثیر چشمگیر آن بر

مساله گشایی، واقعیت‌سنجی، انعطاف‌پذیری، تحمل استرس، کنترل تکانه، خرسندی و خوش‌بینی) مورد اندازه‌گیری قرار گرفته است. این پرسش‌نامه، در ایران هنجار یابی شده و پایایی این آزمون با استفاده از آلفای کرنباخ در مورد مقیاس‌ها از ۰/۶۹ تا ۰/۸۶ و با میانگین کلی ۰/۷۶ گزارش شده است. نمره گذاری پرسش‌نامه پنج درجه‌ای است و نمره اخذ شده‌ی افراد مورد پژوهش در هر سوال، بین یک تا پنج قرار دارد. نمره اخذ شده در کل آزمون حداقل ۹۰ و بیشترین آن ۴۵۰ خواهد بود و پاسخ به سوالات به روش لیکرت (کاملاً موافقم، موافقم، تا حدودی، مخالفم، کاملاً مخالفم) است (۵).

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: در پژوهش حاضر با استفاده از نرم‌افزار «SPSS» ورژن ۱۶، میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای مورد نظر را به دست آورده و سپس با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و آزمونهای آماری مختلف ارتباط بین مولفه‌های هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی را بررسی کرده و در انتها با استفاده از تحلیل رگرسیون چند متغیره گام به گام، توان پیش‌بینی‌کنندگی هر یک مولفه‌های مختلف هوش هیجانی بر عملکرد تحصیلی افراد مورد مطالعه قرار گرفته است و به منظور شناسایی رابطه بین متغیر جنس و هوش هیجانی از آزمون آماری تی مستقل (t-test) استفاده شده است.

### یافته‌ها

نتایج آمار توصیفی بوسیله SPSS نشان داد که میانگین سنی افراد شرکت‌کننده در مطالعه  $22,43 \pm 2,42$  است که حداقل و حداکثر سن افراد به ترتیب ۱۹ و ۳۰ سال بود. ۸۱ درصد آنها مجرد و مابقی متأهل بودند، همچنین ۵۷ درصد افراد مورد پژوهش زن و ۴۳ درصد مرد بودند، از لحاظ سطح تحصیلات اکثر موارد پژوهش به ترتیب دارای مدرک کارشناسی (۵۳,۸٪) و دکترای حرفه‌ای (۳۶,۲٪)، ۶,۸ درصد کارشناسی ارشد و ۳,۲ درصد آنها دارای مدرک دکترای تخصصی بودند. برای آزمون فرضیه اول (هوش هیجانی و مولفه‌های آن همبستگی مثبتی با

سایر شئون زندگی و تعاملات اجتماعی از جمله عملکرد تحصیلی افراد، مطالعه حاضر با هدف بررسی ارتباط هوش هیجانی و مولفه‌های آن با پیشرفت تحصیلی و نیز سایر مولفه‌های دموگرافیک در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی طراحی و اجرا گردید.

### روش کار

تحقیق حاضر با توجه به نحوه انجام مطالعه و نیز گردآوری داده‌ها جزء مطالعات توصیفی-مقطعی (مطالعه همبستگی) میباشد، که در آن رابطه‌ی بین مولفه‌های هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان مورد بررسی قرار گرفته است. جامعه مورد مطالعه کلیه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی بودند، که از میان آنها ۲۲۱ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده (Simple random sampling)، انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری به این صورت بود که ابتدا پس از اخذ مجوز از دانشگاه، به دانشکده‌های مربوطه مراجعه کرده و بعد از گرفتن رضایت شفاهی از دانشجویان، نمونه‌ها بصورت تصادفی و در دسترس از جمعیت هدف انتخاب شدند. تعیین حجم و اندازه نمونه با توجه به مطالعات مشابه (۲)، و بر اساس فرمول زیر

$$n = \frac{z^2 \cdot s^2}{d^2}$$

در سطح اطمینان ۹۵ درصد محاسبه شده است. ابزار کار: از "معدل کل" دانشجویان به منظور اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی استفاده شده است، لذا از دانشجویان خواسته شد که معدل کل خود را تا زمان پر کردن پرسشنامه بصورت دقیق بنویسند. در این تحقیق، جهت جمع‌آوری اطلاعات مورد نظر درباره هوش هیجانی و مولفه‌های آن از پرسش‌نامه بهره هوش هیجانی (EQ-I) استفاده می‌شود که توسط بار - ان ساخته شده است، این پرسش‌نامه حاوی ۹۰ سوال است که از طریق آنها ۱۵ مولفه (خودآگاهی هیجانی- قاطعیت، حرمت نفس، خودشکوفایی، استقلال، همدلی، روابط بین فردی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی،

پیشرفت تحصیلی، رابطه مثبت و معنا داری وجود دارد به این معنا که هر چه نمره ی هوش هیجانی (هوشبهر) در دانشجویان بالاتر باشد میزان پیشرفت تحصیلی آنها نیز به طور معنا داری نسبت به سایر افراد بیشتر خواهد بود ( $p=0.001$ ).

بنابراین فرضیه اول مبنی بر اینکه بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی ارتباط مثبتی وجود دارد تأیید می شود.

جدول شماره ۲ نشان می دهد که هر یک از مولفه های هوش هیجانی بطور جداگانه با میزان پیشرفت تحصیلی در دانشجویان ارتباط مثبت و معنا داری دارند، اما از بین مولفه های هوش هیجانی، قاطعیت (AS) با  $r = 0.445$  انعطاف پذیری (FL) با  $r = 0.391$  و خوش بینی (OP) با  $r = 0.376$  و واقعیت سنجی ( $p=0.00$ ) بیشترین ارتباط را با میزان پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دارند. در این بین حرمت نفس (SR) با  $r=0.259$  و مسئولیت پذیری (RE) با  $r=0.260$  کمترین ارتباط را با میزان پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دارند. اما بطور کلی میتوان گفت که همه ی مولفه های هوش هیجانی بطور متوسط رابطه ی مثبتی با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دارند.

برای اثبات این فرضیه، باتوجه به این که کلیه ی مولفه های هوش هیجانی با آزمون غیر پارامتریک Sample K-S از توزیع نرمال برخوردارند، از آزمون دو طرفه تی مستقل و کای اسکور استفاده شده است، که نتایج زیر حاصل شد (جدول شماره ۳): از میان مولفه های هوش هیجانی، تحمل استرس (ST)، روابط بین فردی (IR)، مسئولیت پذیری (RE) و همدلی (EM) در بین زن و مرد اختلاف معنی داری وجود دارد. اما بطور کلی از نظر آماری بین هوش هیجانی زن و مرد اختلاف معنی داری به دست نیامد ( $p= 0.07$ ).

برای تعیین قدرت پیش بینی کنندگی مولفه های هوش هیجانی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان از رگرسیون چند متغیره گام به گام استفاده شده است که نتایج در جدول شماره ۴ آمده است. یافته های آزمون رگرسیون چند متغیره گام به

جدول ۱- ارتباط هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی

متغیرها	پیشرفت تحصیلی (معدل کل)
هوش هیجانی	$r = 0.478$ ضریب همبستگی (R) تعداد نمونه = ۲۲۱ $P\text{-value} = 0.001$

جدول ۲- ارتباط هر یک مولفه های هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی

متغیرها	متغیر وابسته (پیشرفت تحصیلی)
متغیر مستقل (مولفه های هوش هیجانی)	
۱- خود آگاهی هیجانی	$r = 0.358$ $P < 0.001$
۲- قاطعیت (AS)	$r = 0.445$ $P < 0.00$
۳- حرمت نفس (SR)	$r = 0.259$ $P < 0.001$
۴- خود شکوفایی (SA)	$r = 0.335$ $P < 0.001$
۵- استقلال (IN)	$r = 0.305$ $P < 0.001$
۶- همدلی (EM)	$r = 0.315$ $P < 0.001$
۷- روابط بین فردی (IR)	$r = 0.262$ $P < 0.001$
۸- مسئولیت پذیری (RE)	$r = 0.260$ $P < 0.001$
۹- مساله گشایی (PS)	$r = 0.308$ $P < 0.001$
۱۰- واقعیت سنجی (RT)	$r = 0.269$ $P < 0.00$
۱۱- انعطاف پذیری (FL)	$r = 0.391$ $P < 0.001$
۱۲- تحمل استرس (ST)	$r = 0.318$ $P < 0.001$
۱۳- کنترل تکانش (IC)	$r = 0.299$ $P < 0.001$
۱۴- خرسندی (HA)	$r = 0.334$ $P < 0.001$
۱۵- خوش بینی (OP)	$r = 0.376$ $P < 0.001$

پیشرفت تحصیلی دارند) از آزمون همبستگی دو دامنه پیرسون (Pearson's two-tailed test) استفاده شده است، که نتایج آن به صورت خلاصه در جدول شماره ۱ ذکر شده است. نتایج این آزمون نشان داد (جدول شماره ۱) که با ضریب همبستگی  $0.478$  (R) و با درصد اطمینان ۹۵ درصد بین دو متغیر هوش هیجانی و

فردی، مسوولیت پذیری اجتماعی، مساله‌گشایی، واقعیت‌سنجی، انعطاف‌پذیری تحمل‌استرس، کنترل‌تکانه، خرسندی و خوش‌بینی) و عملکرد تحصیلی دانشجویان، همبستگی مثبت و معنا داری وجود دارد. به عبارت دیگر هر چه برخورداری فرد از مولفه‌های فوق‌هوش هیجانی بیشتر باشد، عملکرد تحصیلی آنها نیز در سطح بالاتری قرار می‌گیرد. همچنین از بین مولفه‌های هوش هیجانی، قاطعیت (AS) با  $R=0,445$ ، انعطاف‌پذیری (FL) با  $R=0,391$  و خوش‌بینی (OP) با  $R=0,376$  بیشترین همبستگی را با میزان پیشرفت تحصیلی (معدل کل) در دانشجویان دارند. در این بین حرمت‌نفس (SR) با  $R=0,259$  و مسئولیت‌پذیری (RE) با  $R=0,260$  کمترین همبستگی را با میزان پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دارند. برای توجیه این مساله می‌توان گفت، از آنجا که هوش هیجانی توانایی درک، توصیف، دریافت و کنترل هیجان‌ها است (۱۸) و افرادی که از بهره‌ی هوش هیجانی بالایی برخوردارند در زندگی شخصی و تحصیلات از موفقیت بیشتری برخوردار هستند و نتیجه‌ی این فرضیه نیز تایید کننده این مدعاست که کسانی که از نمره‌ی هوش هیجانی بیشتری برخوردارند نسبت به سایر افراد پیشرفت تحصیلی بهتری دارند. نتایج بالا، همان‌طور که انتظار می‌رفت پیش‌رفت و فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر وجود ارتباط مثبت و معنا دار بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی تایید شد. بسیاری از پژوهشگران بر این فرض‌اند که بین هوش هیجانی و عملکرد مؤثر در تطابق با اقتضائات روزمره زندگی پیوند وجود دارد (۳). هوش هیجانی عامل مؤثر و تعیین‌کننده در برآیندهای زندگی واقعی مانند موفقیت در دانشگاه (و یا مدرسه) و تحصیل، موفقیت در شغل و روابط بین شخصی و به‌طور کلی در کنش‌وری سلامت می‌باشد (۱۵).

آموزش دانش‌آموزان و دانشجویان با هدف پیشرفت آنها در زمینه تحصیلی صورت می‌گیرد، مطالعه عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی مسأله‌ای پیچیده است، چرا که آن یک عنصر چند بعدی است، و به گونه‌ای بسیار ظریف به رشد جسمی،

جدول ۳- سطح معناداری مولفه‌های هوش هیجانی برحسب جنس با استفاده از آزمون تی مستقل

متغیرها	p
تحمل‌استرس (ST)	۰,۰۰۱
روابط بین فردی (IR)	۰,۰۱۱
مسئولیت‌پذیری (RE)	۰,۰۰۱
همدلی (EM)	۰,۰۱۵
هوش هیجانی کلی total EQ	۰,۷

جدول ۴- نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره گام به گام مولفه‌های معنی دار هوش هیجانی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان

متغیرهای پیش‌بینی‌کننده	بتا (β)	p
قاطعیت (AS)	۰,۳۳۶	$P<0.001$
خوش‌بینی (OP)	۰,۱۸۴	$P<0.001$
خودآگاهی هیجانی (ES)	۰,۱۶۵	$P<0.015$

گام نشان داد که از بین مولفه‌های هوش هیجانی، سه مولفه قاطعیت (AS) ( $p<0.001$ )، خوش‌بینی ( $p<0.001$ ) (OP) و خودآگاهی هیجانی ( $p<0.015$ ) (ES) دارای قدرت پیش‌بینی‌کنندگی معنا داری بر روی عملکرد تحصیلی هستند، اما سایر مولفه‌های هوش هیجانی با وجود ارتباط جزئی، به لحاظ آماری پیش‌بینی‌کننده‌های معنا داری نبودند ( $p>0/05$ ).

### بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که پیشتر نیز گفته شد هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه بین هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی، سن و جنس در دانشجویان است. از آنجایی که طی یافته‌های گوناگون عنوان می‌شود که هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی رابطه دارد، فرضیه اول پژوهش به منظور فهم ارتباط هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی بدین صورت تدوین شد: "میزان هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی ارتباط (همبستگی مثبت) دارد".

دیدیم که ضریب همبستگی محاسبه شده در سطح  $p=0,001$  معنا دار است، لذا نتیجه‌گیری می‌شود که به‌طور کلی بین مولفه‌های هوش هیجانی (خودآگاهی هیجانی، قاطعیت، حرمت‌نفس، خودشکوفایی استقلال‌همدلی، روابط بین

عمدتاً تحت تاثیر وراثت است، بیشتر تحت تاثیر محیط قرار دارد و اکتسابی و قابل آموختن و یادگیری است، به همین دلیل میتوان اختلاف در دو جنس در برخی از مولفه های هوش هیجانی را ناشی از تصورات و انتظارات جوامع و فرهنگ های مختلف نسبت به توانایی های هوش هیجانی در دو جنس دانست. در حال حاضر حضور فعال زنان در عرصه های محیطی و فرهنگی مختلف احتمالاً سبب شده که زنان نیز به اندازه مردان از امکانات فرهنگی و محیطی برخوردار شده و تفاوت های ممکن بین دو جنس به حداقل خود کاهش یابد. اما در برخی از پژوهش هایی که توسط محققین دیگر انجام شده تفاوت معناداری بین جنسیت و هوش هیجانی بدست آورده اند که شاید این تفاوت ها از جامعه هدف آنها نشأت گرفته باشد. همچنین مطالعات رهنما و عبدالملکی (۲)، ثمری و طهماسبی (۱۵)، تایید کننده عدم وجود اختلاف بین هوش هیجانی در زنان و مردان است. اما علیرغم این موضوع بعضی از مطالعات انجام شده رابطه ی معناداری بین هوش هیجانی در دختران و پسران بدست آورده اند، از جمله در مطالعه ای که توسط آستین و همکارانش (۱۱)، حنیفی و جویباری (۶)، همچنین بشارت و همکاران در مطالعه ای که تحت عنوان "بررسی رابطه هوش هیجانی با موفقیت تحصیلی دانش آموزان" انجام شد، نتایج بدست آمده با استفاده از آزمون  $t$  مستقل حاکی از اختلاف معنی دار بین دانش آموزان دختر و پسر بود که دختران از نمره ی کلی هوش هیجانی بیشتری نسبت به پسران برخوردار بودند (۹).

باتوجه به نتایج به دست آمده از آزمون چند متغیره گام به گام رگرسیون از بین مولفه های هوش هیجانی، سه مولفه ی قاطعیت ( $P < 0,001$ )، خوش بینی ( $P < 0,001$ ) و خود آگاهی هیجانی ( $P < 0,015$ ) دارای قدرت پیش بینی کنندگی معناداری در پیشرفت تحصیلی دانشجویان بودند اما در سایر مولفه های هوش هیجانی رابطه معنا داری بدست نیامد.

نتایج این مطالعه با نتایج پژوهشی رهنما و عبدالملکی (۲)، دهشیری (۳)، زهرا کار (۵)، مبنی

اجتماعی، شناختی و عاطفی دانش آموز مربوط است. بسیاری از پژوهشگران قبلی بر روی تاثیر توانایی های ذهنی و شناختی بر پیشرفت تحصیلی تاکید می کردند. اما به مرور زمان مشخص شد که هر چند توانایی های ذهنی و شناختی تا اندازه ای با پیشرفت تحصیلی رابطه دارند و تا حدود زیادی پیشرفت تحصیلی را پیش بینی می کنند، اما تنها کلید پیش بینی موفقیت تحصیلی نیستند. به همین دلیل محققان در سال های اخیر متوجه یکسری از عوامل غیرشناختی شده اند که می توانند در پیشرفت تحصیلی و به طور کلی موفقیت مؤثر باشند.

گلمن و بار - اون در تبیین اهمیت عوامل غیرشناختی در موفقیت به نتایج قابل ملاحظه ای دست یافته اند و نشان داده اند که چنانچه این اندازه های غیرشناختی را برای پیش بینی موفقیت به اندازه های هوش شناختی اضافه کنیم، پیش بینی موفقیت به طور معناداری با احتمال بیشتری امکان پذیر می شود، تا این که تنها از اندازه های توانایی هوش شناختی استفاده کنیم (۱۶، ۱۷).

این نتیجه با نتایج به دست آمده توسط کیانوش زهرا کار (۵)، دهشیری (۳)، پارکر و همکاران (۱۰)، نوسام، دای و کاتونو (۱۲)، رهنما و عبدالملکی (۲)، خلیل آذر (۴)، حنیفی و جویباری (۶)، بشارت و همکاران (۹)، مبنی بر اینکه بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت وجود دارد، همخوانی دارد. اما در مطالعاتی که توسط لواسانی و پوراعتماد صورت گرفت نشان داد که بطور کلی هوش هیجانی نمیتواند به تنهایی عامل مؤثری بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان و دانش آموزان باشد.

باتوجه به نتایج به دست آمده از آزمون تی مستقل (فرضیه دوم)، بطور کلی بین دو جنس اختلاف معنی داری در رابطه با هوش هیجانی بدست نیامد، اما در بعضی از مولفه های آن از قبیل تحمل استرس ( $p < 0,001$ )، روابط بین فردی ( $p < 0,011$ ) مسولیت پذیری ( $p < 0,001$ ) و همدل ( $p < 0,015$ ) در بین زن و مرد اختلاف معنی داری وجود دارد. در توجیه این مساله میتوان گفت که هوش هیجانی بر خلاف هوش شناختی، که

بر اینکه مولفه‌های هوش هیجانی نقش معناداری در پیش بینی پیشرفت تحصیلی دارند، همخوانی وجود داشت. در بررسی عوامل مختلف موثر بر پیشرفت تحصیلی نمیتوان تنها بر سازه‌های روان شناختی مانند هوش هیجانی، هوش شناختی، IQ و غیره تاکید نمود، بلکه احتمالاً تعامل آنها با متغیرهای دیگری همچون عوامل جمعیت شناختی (رتبه تولد، بعد خانواده، پایگاه اجتماعی-اقتصادی، تحصیلات و شغل والدین) می‌تواند پیش بینی‌کنندگی را افزایش دهد.

همان‌طور که قبلاً نیز گفته شده بر خورداری از هوش هیجانی بالا پیامدهای تحصیلی و اجتماعی مثبتی را در دانشجویان پیش‌بینی می‌کند، بنابراین به کارگیری صحیح نتایج پژوهش‌هایی از این قبیل در برنامه‌های پیشگیری مبتنی بر یادگیری هیجانی و اجتماعی می‌تواند منجر به تغییرات ارزشمند و مثبت در سطح آموزشی دانشگاه و مدرسه گردد. با توجه به یافته‌های این مطالعه نتیجه‌گیری می‌شود که بین هوش هیجانی و مولفه‌های آن با عملکرد تحصیلی در دانشجویان ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد، همچنین میتوان گفت با توجه به نقش تاثیرگذار آموزش بر رشد مهارت‌های اجتماعی و عاطفی دانشجویان و اهمیت فراگیری این مهارت‌ها در افزایش توانمندی آنها در سازگاری موثرتر با خود و محیط و همچنین حساسیت ویژه دوره جوانی و تاثیرات پایدار این دوره بر شکل‌گیری شخصیت جوانان، ضرورت توجه و آموزش سواد هیجانی و مهارت‌های هوش هیجانی در قالب کلاسهای آموزشی در دوره این دوره حساس روشن می‌گردد.

## منابع

۱. حکیم جوادی م؛ ازه ای ج. بررسی رابطه کیفیت دلبستگی و هوش هیجانی در دانش آموزان تیزهوش و عادی. مجله روانشناسی، تابستان ۱۳۸۳، دوره ۲، شماره ۸، صفحات: ۱۷۲-۱۵۸.
۲. راهنما؛ عبدالملکی ج. بررسی رابطه بین هوش هیجانی و خلاقیت با پیشرفت تحصیلی. اندیشه‌های نوین تربیتی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، تابستان ۱۳۸۸، دوره ۲، شماره ۵، صفحات: ۵۵-۴۷.
۳. دهشیری غ. بررسی رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. تازه‌ها و پژوهش‌های مشاور، ۱۳۸۵، شماره ۵، صفحات: ۹۷-۱۰۶.
۴. خلیل آذر ه. مقایسه هوش هیجانی دانش آموزان تیزهوش و عادی و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی. دانش و پژوهش در علوم تربیتی-برنامه ریزی درسی، تابستان ۱۳۸۶، دوره ۱۴، شماره ۲۱، صفحات: ۱۲۴-۱۰۷.
۵. زهرا کار ک. بررسی رابطه مولفه‌های هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی. اندیشه و رفتار (روانشناسی کاربردی)، پاییز ۱۳۸۵، شماره ۲، صفحات: ۹۸-۸۹.
۶. حنیفی ف؛ جویباری آ. بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره متوسطه شهر تهران. فصلنامه علمی-پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی، پاییز ۱۳۸۹، شماره ۵، صفحات: ۶۹-۵۴.
۷. نیکوگفتار م. آموزش هوش هیجانی، ناگویی خلقی، سلامت عمومی و پیشرفت تحصیلی. روانشناسی تحولی (روانشناسان ایرانی)، بهار ۱۳۸۸، شماره ۵، صفحات: ۱۹۸-۱۸۷.
۸. تمنایی فر م؛ صدیقی ارفعی ف؛ سلامی محمد آبادی ف. رابطه هوش هیجانی، خود پنداره و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۱۳۸۹، شماره ۵۶، صفحات: ۱۱۳-۹۹.
۹. بشارت م ع؛ شالچی ب؛ شمسی پور ح. بررسی رابطه هوش هیجانی با موفقیت دانش آموزان. اندیشه‌های نوین تربیتی، زمستان ۱۳۸۵، دوره ۲، شماره ۳، صفحات: ۸۴-۷۳.
10. Parker, James DA, et al. [Emotional intelligence and student retention: Predicting the successful transition from high school to university.] *Personality and Individual Differences* 41.7 (2006): 1329-1336.
11. Austin E.J, et al. [Composite List of Cited References.] *Emotional Intelligence A Literature Review* 11 (2007): 119.
12. New some K, Day m, Catano L. [The Relation Of EQ With Academic Intelligence And Big five.] *European Journal Of Personality*; 2000,16(2).pp: 103-125.
13. Mavroveli S, Sanchez-ruiz MJ. [Trait Emotional Intelligence Influence on Academic Achievement And School Behavior.] *British Journal Of Educational Psychology*; 2011,81.p.p:112-134.
۱۴. پورا اعتماد ح. مقایسه هوش هیجانی و هوش شناختی در پیش بینی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پیش دانشگاهی شهر تهران. پایان نامه ارشد. دانشگاه شهیدبهشتی دانشکده روانشناسی، ۱۳۸۳.
۱۵. ثمری ع؛ طهماسبی ف. بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان. فصل نامه اصول بهداشت روان، ۱۳۸۶، شماره ۳۵ و ۳۶، صفحات: ۱۲۸-۱۲۱.
۱۶. غلامعلی لوانسانی م؛ کیوان زاده م؛ کیوان زاده ه. رابطه فعالیت تحصیلی، انگیزه پیشرفت، هوش هیجانی و متغیرهای آن با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان. مجله روانشناسی و علوم تربیتی،

۱۳۸۶، شماره ۱، صفحات: ۹۹-۱۲۳.

۱۷. داوری ر. رابطه خلاقیت و هوش هیجانی، با سبکهای کنار آمدن با استرس. اندیشه و رفتار، زمستان ۱۳۸۶، دوره ۲، شماره ۶، صفحات: ۶۲-۴۹.

18. Petrides KV, Norah Frederickson, and Adrian Furnham. [The role of trait emotional intelligence in academic performance and deviant behavior at school.] *Personality and individual differences* 36.2 (2004): 277-293.

۱۵. صادقی حسن آبادی، عبدالرضا (۱۳۸۷). «بررسی رابطه هوش منطقی و هوش هیجانی و ارتباط آنها با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نخبه استان تهران» پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی.

16. Goleman, D. (1999). *Beyond Expertise: Working with Emotional Intelligence*, Bloomsbury Publishing, London, pp 1-45

17. Bar-on, R (1997). *The emotional quotient inventory (EQ-I): A measure of emotional intelligence*. Toronto, Canada: multi-health system.



## Investigate the association between the components of emotional intelligence and academic achievement in students

\***Mehdi Jafari**, Master of Epidemiology at Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran (\*Corresponding author). [mahdi.jafare@yahoo.com](mailto:mahdi.jafare@yahoo.com)

**Forough Ahmadzade**, Radiology Student, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran. [frooqahmadzade@yahoo.com](mailto:frooqahmadzade@yahoo.com)

### Abstract

**Background:** nowadays emotional Intelligence, considered as a new subject in the field of psychology. studies that have been done in this area, suggesting the role of emotional intelligence and its components in various aspects of life such as educational attainment, marriage, career and social relationships. Academic life , one of the most important aspects of a person's life that influences on other aspects of life.in this regard, one of the fundamental problems of academic life and educational system of each country, the problem of educational failure and low academic performance of its students.

**Methods:** The present study is cross-sectional that carried out to aim investigate the relationship between emotional intelligence and academic achievement of the students. The population of the study consisted of 126 female students and 95 male students of shahid Beheshti University of Medical Sciences who were selected by simple random sampling method. The research tools that were used in this study were bar-on questionnaire. That this questionnaire validated in Iran and has been used in various studies, and Overall GPA (grade point average were used to measure academic achievement (academic performance) of students. for data analysis methods and statistical tests, two-tailed Pearson correlation coefficient, and stepwise multiple regression analysis, independent t-test and chi-square were used.

**Results:** The findings showed that the mean age of participants in the study is  $2.42 \pm 22.43$ , given the correlation coefficient obtained ( $r=0.478$ ), there is a significant positive correlation between emotional intelligence and academic achievement. The general relationship between gender and emotional intelligence were not significant ( $p<0.07$ ). But the results of stepwise multiple regression showed that the three components of emotional intelligence (assertiveness ( $p <0/001$ ), optimism ( $p <0/001$ ) and Emotional self-consciousness ( $p<0/015$ )), significantly have a predicted roles in academic improvement of students.

**Conclusion:** This study showed that there is a significant relationship between emotional intelligence and academic achievement, so in order to achieve a high level of academic & educational skills, in addition to general cognitive ability, person should reaches to the proper growth such achieve to control emotions, in the sense that students without access to these components that make the emotional intelligence are not able to effective learn and more importantly than it, Will not be able to use this learning and Experiences.

**Keywords:** Emotional intelligence, Academic achievement, Students